

MEJ-MO JIH! – netopirsko udobje v senci in zavetrju mejic

Besedilo: Primož Presetnik

Ko govorimo o varovanju netopirjev pri nas, malo slišimo o njihovih lovnih habitatih in letalnih poteh, ki so v kulturni krajini pogosto povezane z mejicami vseh vrst.

Za uvod v branje priporočam kratka Navodila za izvajanje operacije Ohranjanje mejic v okviru ukrepa kmetijsko-okoljska-podnebna plačila (KOPOP), ki lepo orišejo naravovarstvene, okoljske, krajinske in kmetijske vidike mejic. Razumno so navedeni tudi vzroki, zakaj jih je vredno ohranjati, le definicija, kaj mejica je ali ni, je zelo ozka. Opredelevitev tako ne zajame vseh obstoječih mejic, živic, vetrozaščitnih pasov, živih mej in obrežne lesne vegetacije, skratka vseh podolgovatih pasov lesne vegetacije, ki jih pogosto poimenujemo kar linijske strukture (oz. mejice v širšem smislu). V prispevku besedo »mejica« tako uporabljam v najširšem možnem smislu. Mejice predstavljajo okrnjene koščke naravnih gozdnih robov, ki bi obstajali, če se človek ne bi naselil v Evropo in začel s kmetovanjem. Pri tem ne pozabimo, da tudi vrhovi krošenj predstavljajo svojevrsten rob. Kjer gozdov ni, morajo netopirji uporabljati njihov najboljši približek – in to so robovi, ki jih nudijo mejice. Na primer, med popisom netopirjev na obrobju Krasa smo več kot 80 % netopirjev zaznali v pasu, ožjem od 20 m od roba mejic. Seveda vse vrste netopirjev niso enako

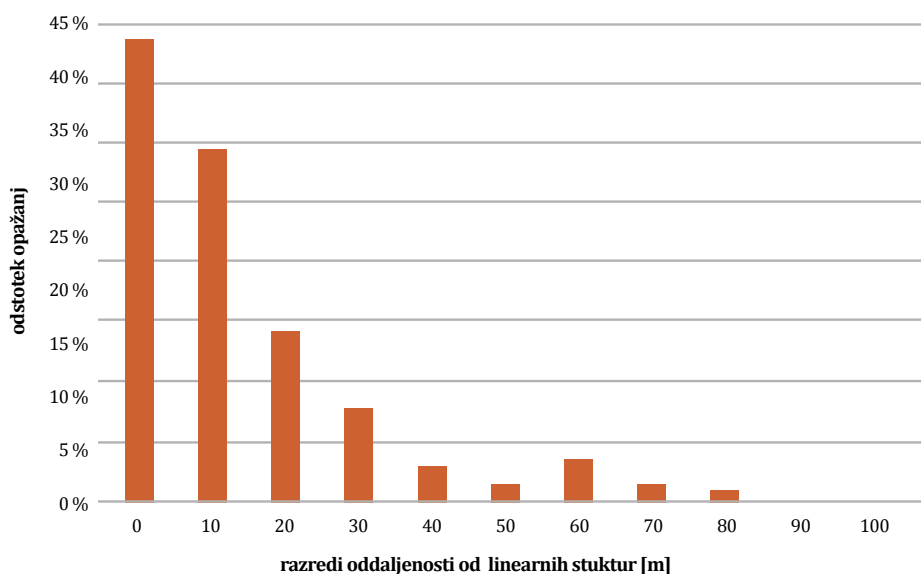

Do kotišča na cerkvi sv. Jakoba v Blatni Brezovici vodijo male podkovnjake zaenkrat še dobro ohranjene mejice. (foto: Primož Presetnik)

navezane na »bližino« mejic, poleg tega pa tudi vse mejice niso enako pomembne za netopirje. Večji navadni mračniki (*Nyctalus noctula*) in pozni netopirji (*Eptesicus serotinus*) se manj zadržujejo blizu mejic. Manjše vrste netopirjev in tiste, ki s svoje ehologijo ne zaznavajo predmetov zelo daleč, pa se pogosteje zadržujejo bližje vegetaciji. Gre za vse vrste malih netopirjev (*Pipistrellus*), še posebno pa so zelo vezane na prisotnost mejic mnoge vrste iz rodov uhatih netopirjev (*Plecotus*), navadnih netopirjev (*Myotis*) in podkovnjakov (*Rhinolophus*). Nižje in ožje mejice, kot so npr. žive meje, so za

netopirje precej nezanimive, širše in višje mejice, ki ponekod že stoletja ločujejo kmetijske parcele, pa imajo velik pomen. Še posebno je za netopirje ugodno, če v mejicah rastejo tudi drevesa, pa tudi sicer netopirji pogosto obiskujejo drevorede ali samo linije dreves.

Mejice služijo netopirjem za več namenov, ki se med sabo seveda prepletajo. V duplih dreves v mejicah so lahko zatočišča netopirjev, vendar to ni njihova najpomembnejša funkcija. Zelo pomembna je vloga mejic kot t. i. letalnih poti, ker se ob njih netopirji zvečer odpravljajo iz svojih zatočišč na prehranjevališča in ob zori spet nazaj. V Angliji je npr. Schofield že leta 1996 z opazovanjem s svetlečimi oznakami označenih malih podkovnjakov ugotovil, da ti pogosto niso prečkali približno pet metrov čistine, če je bila ta močno osvetljena, in so raje potovali naokoli, da so prišli do svojih prehranjevališč. Če to spoznanje prenesemo k nam, lahko npr. ugotovimo, da bi ob izginotju okoliških mejic domnevno izginilo ali bilo močno okrnjeno tudi izredno pomembno kotišče malih podkovnjakov v cerkvi sv. Jakoba v Blatni Brezovici na Ljubljanskem barju. Do kotišča, ki je s povprečno več kot 200 odraslimi netopirji med trojico najštevilčnejših porodniških skupin te vrste pri nas, vodijo le mejice, saj gozda ali kakšnih potokov v bližnji okolici ni. Vendar težav ne bi povzročil le drastičen poseg, kot je recimo posek mejic; že osvetlitev s cestnimi svetilkami bi to vrsto lahko ovirala pri

Odstotek opažanj netopirjev glede na oddaljenost od linearnih struktur (skupaj 142 opažanj). Razred »0« pomeni, da smo netopirje slišali tik ob robu oz. že znotraj gozda oz. mejic.

preletu. Mali podkovnjaki niso edina na svetlobo zelo občutljiva vrsta, saj včasih že sij meseca zadostuje, da se netopirji umaknejo v udobje teme na neosvetljeno stran mejic. Netopirji pri letu tako zvesto sledijo mejicam, da priznani nizozemski strokovnjak Limpens celo priporoča, da se pred gradnjo novih cest, ki bi sekale obstoječe letalne poti netopirjev, vzpostavi nove mejice, ki bodo vodile netopirje do podhoda ali nadvoza, kjer bodo varneje prečili cesto.

Tretjo od vidnejših funkcij imajo mejice za netopirje kot prehranjevalni prostori. Gostejša in višja kot je mejica, več žuželk je na voljo, kar seveda privlači več netopirjev. Tudi v hudem vetru, pravzaprav burji, smo na Krasu že opazovali drobne netopirje (*P. pygmaeus*), kako so za zaslonom dokaj nizkega grmovja lovili 2 m od tal, čeprav običajno lovijo vsaj 3 in več metrov višje. Za grmovjem so se pač skрили pred vetrom in tudi žuželk z zavetrne strani mejice veter še ni odpihnil. Večkrat smo tudi preplašili velikega podkovnjaka (*R. ferrumequinum*), ko je visel z veje ob robu mejice in čakal, da se s svoje preže požene za primerno debelo mimoletajočo žuželko.

In ko so netopirji ravno že pri mejici, se gotovo ne omejujejo in zavijejo tudi nad polja, kjer uničijo za kmetijstvo mnogokatero nezaželeno žuželko. Trenutno je v svetu moderno vse ocenjevati tudi z vidika t. i. ekosistemskih storitev – pri netopirjih na tem področju prednjačijo Severnoameričani. Whitaker je tako na primer ocenil, da kolonija 150 mračnih poznih netopirjev (*E. fuscus*), od katerih je vsak težak le malo več kot 20 g, vsako leto poje skoraj 1,3 milijona kmetijstvu škodljivih žuželk. Boyles in soavtorji so leta 2011 ocenili, da so netopirji za kmetijsko industrijo ZDA »vredni« približno 28 milijard € na leto (skrajni oceni sta med 4,5 in 65 milijardami €) zgolj zaradi manjšega stroška pesticidov. Mimogrede in za primerjavo, celotni proračun Slovenije za leto 2016 je bil 8,7 milijarde €. Koruzo poznamo vsi, zato je zanimiv prispevek Mainea in Boylesa, ki sta ocenila doprinos netopirjev k zdravju te izredno pomembne poljščine za prehrano ljudi. Najprej sta s poskusom dokazala, da je na njivah, kjer so bili netopirji z veliko kletko izključeni, skoraj 60 % več ličink ameriške plodovrtke (*Helicoverpa zea*) in 20 % več škode zaradi glivičnih obolenj koruze, povezanih z objedanjem, oz. da je bil pridelek za 1,4 % večji ob prisotnosti netopirjev. Nato sta preračunala, da so bili netopirji v letu 2011 po celem svetu samo pri pridelku koruze zaslužni za približno 1,2 milijarde evrov dobička.

Marsikdo bi pomislil, da se ob takih dokazih netopirje ob poljih res spleča zadrževati in jih tja privabljeti z mejicami, a očitno to še vedno ne velja za našo državo. Ta namreč z neposrednimi izplačili bolj kot ne spodbuja kmete k sekanju mejic, saj ti namreč mejic, širših od dveh metrov, ne smejo vključevati v t. i. GERK-e, ki so osnova za neposredna plačila. Tega žalostnega stanja ne spremeni niti dejstvo, da le v 7 območjih Natura 2000 (Dolina Reke, Dolina Vipave, Drava, Krakovski gozd – Šentjernejsko polje, Ljubljansko barje, Mura, Planinsko polje) oz. na manj kot 3 % Slovenije država za aktivno ohranjanje mejic ponuja možnost dodatnih izplačil (1,6 €/m) v okviru ukrepa KRA_MEJ iz že omenjenega programa KOPOP. Verjetno snovalci tega ukrepa sploh niso premišljali o netopirjih kot ogroženih vrstah, morali pa bi razmišljati vsaj o njihovih »brezplačnih storitvah« kmetijstvu. Jasno je torej, da bi se morala Republika

Slovenija oz. pravzaprav vsi prebivalci tudi v povezavi z ohranjanjem netopirjev bolj posvetiti ohranjanju mejic na vseh pridelovalnih površinah in ne le samo na prej navedenih varstvenih območjih. Prav gotovo pa bi morali v okolici netopirskih kotičk kot upravičene za dodatna izplačila določiti vse bistvene letalne poti ob mejicah v najširšem smislu.

Prispevek je nastal v okviru projekta MEJ-MO JIH! – Pomen ohranjenih MEJic in MOKrišč za prilagajanje podnebnim spremembam in ohranjanje biodiverzitete (nosilec SHS, partner CKFF), ki ga sofinancirata Eko sklad, Slovenski okoljski javni sklad, in Ministrstvo za okolje in prostor v okviru razpisa za sofinanciranje projektov nevladnih organizacij na področju varstva okolja in podnebnih sprememb. ☘

Desetina skupine malih podkovnjakinj (*Rhinolophus hipposideros*) z mladiči v cerkvi sv. Jakoba v Blatni Brezovici. (foto: Tea Knapič)

Označene mejice (le rumene črte), za katere se kmetje lahko vključijo v ukrep KRA_MEJ, seveda zgolj znotraj območja Natura 2000 (zelena barva prosojnice) v okolici cerkve sv. Jakoba v Blatni Brezovici. Kar nekaj robov ni vključenih niti v območju Natura 2000.